

ปรัชญาบริสุทธิ์ในความคิดของมหาตมะคานธี

1. สัตยะ

ก. ความหมายของสัตยะ

สัตยะคือสิ่งสมบูรณ์ซึ่งเป็นตนเคาแห่งอำนาจและเหตุผลแห่งความมีอยู่ (Raison D'etre) ของอภิปภาวะทั้งหมด สัตยะเป็นคุณค่าสูงสุดทางจริยศาสตร์ การเมืองและศาสนา สัตยะก็คือธรรมะซึ่งเป็นหลักศีลธรรมอันเป็นพื้นฐานของสิ่งต่าง ๆ หรืออีกนัยหนึ่งสัตยะคือสาร์ตตะของธรรมะ

สัตยะมาจากคำว่า สัต หมายถึงสิ่งที่มีอยู่ (Being) และยังหมายถึง สิ่งถาวรแท้จริง ความถูกต้อง ความฉลาด สิ่งที่มีสาร์ตตะในตัวเองเหมือนกับสิ่งที่มีอยู่จริง และสิ่งที่จะเป็น ¹ คานธีแยกสัตยะออกจากสัทเพื่อแสดงนัยว่า "ไม่มีสิ่งที่มีอยู่ในสัจภาพนอกจากสัตยะ สิ่งอื่น ๆ เป็นมายา" ² เบื้องบนและเบื้องหลังปรากฏการณ์ ลวงตามีสัจภาพของสิ่งนิรันดร์

คำว่า "สัต" ตามความหมายของนักคิดอินเดียหมายถึงภาวะแห่งความมีอยู่ของสิ่งแท้จริงหรือพรหมัน พรหมันคือผู้รู้และสิ่งที่ถูกรู้ เป็นที่มาของสรรพสิ่ง พรหมันมีลักษณะเป็นทั้งอุตตรภาวะและอันตรภาวะที่แทรกซึมอยู่ในทุกสิ่ง เป็นที่เกิด คับ และการแตกสลายของสิ่งต่าง ๆ ซึ่งจะกลับไปสู่ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับภาวะแห่งพรหมัน ตามทัศนะของอโหวตะเวทมนตะ พรหมันเป็นสัต คือสิ่งจริงแท้ หมายความว่า เป็นสิ่งตรงข้ามกับอสัต

---

¹ Raghavan N. Iyer, The Moral and Political Thought of Mahatma Gandhi (New York: Oxford University Press, 1973), p. 150.

² Shukla, Conversation of Gandhiji (Bombay: Vora, 1949), p. 35.

ซึ่งเป็นสิ่งไม่จริงแท้ พรหมันเป็นจิต มีความหมายตรงข้ามกับอจิต พรหมันเป็นอาบันตะ มีความหมายตรงข้ามกับ สภาวะที่เรียกว่าทุกซ์ คำ 3 คำคือ สัต จิต อาบันตะนี้ไขบอกลักษณะของพรหมัน

ในฉานโทคยอุปนิษัทมีบทสนทนาระหว่างอุททาลกะผู้เป็นบิดาและสเวทเกตุผู้เป็นบุตรอยู่ตอนหนึ่งเกี่ยวกับเรื่องตัวตนหรืออาत्मัน ผู้เป็นบิดากล่าวกับบุตรว่า "แรกเริ่มเดิมทีมีแต่สิ่งที่เรียกว่า "สัต" เพียงอย่างเดียว ไม่มีสิ่งใดอีก สิ่งทีเรียกว่า สัต นี้คิดหรือตั้งเจตนาว่า ขอให้เราจงเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งมากหลาย ครั้นแล้วสิ่งที่เรียกว่า สัต ก็สำแดงตัวเองออกเป็นโลกที่วิจิตรตระการตา ถูกอนสเวทเกตุ ตัวเจ้าคือสิ่งนั้น (สัต)"¹

ตามทัศนะของคาร์มิเนดิส สิ่งที่เป็นจริงสูงสุดคือสัต อสัตเป็นสิ่งที่ไม่จริง อสัตไม่ได้เป็นสิ่งใดเลย อสัตก็เหมือนกับความปลอดภัยไปเป็นอย่างอื่น เหมือนกับโลกของสิ่งที่เปลี่ยนแปลง เคลื่อนไหวอยู่เสมอ โลกแห่งผัสสะเป็นภพมายา เป็นเพียงประจักษ์ภาวะนั้น เป็นอสัต สัตเท่านั้นที่เป็นจริง

สัตเป็นสิ่งจีรังอยู่ และเป็นอยู่ด้วยตัวเองอย่างสิ้นเชิง สัตย่อมไม่เกิดจากสิ่งอื่นนอกจากตัวเอง มีภาวะของตัวเอง ไม่ขึ้นอยู่กับสิ่งอื่นใด คงสภาพอยู่อย่างมั่นคงในตัวเอง สัตไม่มีคุณสมบัติบวกเลย ลักษณะอันเดียวที่มีอยู่คือความเป็นสัต หูตไม่ได้ว่าสัตคือสิ่งนี้หรือสิ่งนั้น มีคุณสมบัติอย่างนี้หรืออย่างนั้น อยู่ที่นี่หรือที่นั่น ตอนนี้หรือตอนนั้น สัตเพียงแต่เป็นอยู่ คุณสมบัติอย่างเดี๋ยวจึงคือความเป็นหรือความมีภาวะ²

¹สุนทร ฃ รังษี, "ปรัชญาอินเดีย - ประวัติและลัทธิ," เอกสารประกอบการบรรยายวิชาปรัชญาอินเดีย แผนกวิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520, หน้า 25.

²ปรีชา ช่างขวัญยืน, ปรัชญากรีก (พระนคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2514), หน้า 24.

ข. สัจยะสัมบูรณ์

ตามทัศนะของคานธี สัจยะมีความหมายเป็น 2 นัย นัยหนึ่งสัจยะก็คือความมีอยู่ของสิ่งที่เรารู้และไม่รู้ ความมีอยู่ของทุกสิ่งคือสัจยะสูงสุด เป็นแบบปรนัย (Objective) และพระเจ้าที่ไม่มีตัวตน อีกนัยหนึ่งคานธีนำเอาความคิดสัจยะมาสัมพันธ์กับพระเจ้า ทัศนะทั้งสองของคานธีนี้ได้รับอิทธิพลจากนักคิดทางตะวันออกและนักคิดตะวันตกกล่าวคือ คานธีเหมือนกับเวทานตะที่ยอมรับ สัต จิต อนันตะ หรือพรหมณ์ในฐานะที่เป็นสัจยะสูงสุด คล้ายคลึงกับเพอโตที่มองพระเจ้าในลักษณะที่เป็นพระเจ้าสูงสุด (Eternal God) และสตอิกในการนำเอาความคิดเกี่ยวกับพระเจ้ามาเป็นสัจยะหนึ่งอันเดียวกับเหตุผลนิรันดร์ (Logos of Eternal Reason) การที่เราจะเข้าใจถึงแนวความคิดสัจยะของคานธี เราไม่อาจมองข้ามนิกายไวษณะของศาสนาฮินดู ซึ่งเน้นถึงความศรัทธาและความภักดีทั้งนี้เพราะทัศนะดังกล่าวมีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพและความคิดของคานธีมาก

เพื่อความเข้าใจถึงสัจยะสัมบูรณ์และแสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการเกี่ยวกับความคิดสัจยะ ทั้งในลักษณะที่เป็นสิ่งสูงสุดและในลักษณะพระเจ้าที่มีตัวตนดังนี้คือ

1. ในปี 1928 ถึงแม้คานธีจะมองสัจยะในลักษณะที่เป็นสัจยะภาพแทรกซึมอยู่ทุกหนทุกแห่ง แต่เขาก็ยอมรับพระเจ้าในลักษณะที่มีตัวตน (anthropomorphize God) ตามความคิดของศาสนาคริสต์และเทวนิยมของนิกายไวษณะ (Vaishnava theism) คานธีเน้นความศรัทธาต่อพระเจ้าเพื่อเป็นกำลังใจต่อชีวิตที่อยู่ท่ามกลางความตาย สัจยะท่ามกลางอสังขัตติยะ และแสงสว่างท่ามกลางความมืด¹

2. ในปี 1931 คานธีให้ความสำคัญแก่สัจยะในลักษณะที่เป็นสิ่งสูงสุด (Ultimate Object) ที่มีมนุษย์บูชาและเชื่อใจ สัจยะเท่านั้นที่มีอยู่ สัจยะมาจากคำว่า "สัต"

¹Iyer, The Moral and Political Thought of Mahatma Gandhi,

ถ้ามีพระเจ้า สัตยะต้องเป็นพระเจ้า¹ และแม้ว่าเราไม่อาจสมมติถึงความมีอยู่ของพระเจ้า เราต้องสมมติความมีอยู่ของสัตยะในการวิวัฒน์ไปสู่การเป็นมนุษย์ การให้คำจำกัดความคำว่า พระเจ้าเป็นการยากแต่คำจำกัดความเกี่ยวกับพระเจ้ามียุอยู่ในจิตใจของมนุษย์² กานธีได้ แสดงทัศนะเกี่ยวกับพระเจ้างี้

พระเจ้ามียุคำจำกัดความที่นับไม่ถ้วนเพราะการปรากฏของพระองค์เป็นสิ่งที่นับไม่ถ้วน³ พระเจ้าเป็นสิ่งที่ไม่อาจพรรณนาได้ และไม่อาจเข้าถึงทั้งนี้เพราะพระเจ้าประทับ อยู่ในทุกคนและทุกสิ่ง... ฉะนั้นจึงไม่มีคำพูดใด ๆ ที่จะกล่าวพรรณนาถึงพระเจ้าได้⁴

---

¹ M.K. Gandhi, Delhi Diary (Ahmedabad : Navajivan Publishing House, 1932), p. 218.

² Ibid., p. 250.

³ Gopinath Dhawan, The Political Philosophy of Mahatma Gandhi, 4th ed. (Ahmedabad: Navajivan Publishing House, 1962), p. 42.

"There are innumerable definitions of God, because His manifestations are innumerable"

⁴ Ibid., p. 42. "God is indescribable and impenetrable, because he is in everybody and in everything... so no description of Him is adequate."

พระเจ้าอยู่ในภาวะที่เป็นสัมพัทธ์กับบริสุทธิ เป็นอำนาจลึกลับที่แทรกซึมอยู่ในทุกสิ่ง เป็นสารัตถะบริสุทธิ์... คำว่าสัตยะมาจากคำว่า สัตฺ หมายถึงภาวะแห่งความมีอยู่ และไม่มีสิ่งใดที่มีอยู่จริงนอกจากสัตยะ ความจริงแลวการพูดว่า สัตยะคือพระเจ้า จะถูกตองกวากการพูดว่าพระเจ้าคือสัตยะ นี่เป็นสาเหตุที่ทำให้สัตยะเป็นพระนามที่สำคัญที่สุดของพระเจ้า¹

นอกเหนือจากการที่พระเจ้าคือสัตยะ... พระเจ้าก็คือสิ่งอื่น ๆ ด้วย²

จากที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า พระเจ้าเป็นทั้งอภิศรภาวะ (transcendent) และอันตรภาวะ (immanent) พระเจ้าอยู่ทั้งภายในและภายนอกตัวเรา เป็นชีวิตแห่งเอกภาพและเป็นผู้สร้าง แม้นานที่จะกล่าวว่าพระเจ้าคือสัตยะและมีไมบุคคลก็ตาม คนที่กี่ยวมริษาว่าพระเจ้าเป็นพระเจ้าที่มีตัวตนสำหรับบุคคลที่ต้องการจะเข้าถึงโดยการสวดมนต์และการทำจิตใจให้บริสุทธิ์ (purification) อันจะก่อให้เกิดการรวมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพระเจ้า

¹ M.K. Gandhi, From Yeravda Mandir, trans. V.G. Desai (Ahmedabad: Navajivan Publishing House, 1957), p. 1. "God is as pure unfediled consciousness, an undefinable mysterious power that pervades every thing, purest essence etc. ...The word Satya (Truth) is derived from sat which means being. And nothing is or exist in reality except Truth. That is why Satya or Truth is the most important name of God. In fact it is more correct to say that Truth is God than to say that God is Truth."

² Dhawan, The Political Philosophy of Mahatma Gandhi, P. 42. "Besides, God is Truth, but God is many other things also."

3. ในปี 1932 คานธีได้ชี้แจง ถึงการใช้สัจยะในความหมายที่กว้าง ความคิดเกี่ยวกับพระเจ้า (Eternal Ruler หรือ Ishvara) มีความหมายคอบกว่าสัจยะซึ่งเป็นสัจยะนิรันดร์¹ การกล่าวว่จักรวาลเป็นองค์ประกอบของสัจยะหรือจักรวาลเป็นการทำงานของกฎ (function of law) ก็เป็นสิ่งเดียวกัน คานธีถือว่ากฎแห่งศีลธรรมมีอยู่ก่อนอติภาวะของพระเจ้า

4. ในปี 1933 คานธีกล่าวว่า สัจยะที่เราเห็นเป็นแต่เพียงสัจภาพสัมพัทธ์² คนเราไม่อาจอยู่โดยปราศจากสัจยะ สัจยะนิรันดร์ซึมซาบอยู่ในโลกและรวมมนุษย์เข้าไปสู่สาระสำคัญกับสัจภาพและธรรมชาติ

สัจยะตามความคิดของคานธีมีความเกี่ยวข้องกับทัศนะของพวกอเทวนิยม คานธีเห็นว่าสัจยะที่อยู่เหนือผัสสะเป็นสิ่งเดียวกับพระเจ้าหรือสัจภาพแห่งเทวะ ดังจะเห็นจากการที่เขากล่าวแกพวกอเทวนิยมดังนี้คือ

สัจยะหมายถึง อติภาวะของสิ่งที่เรารู้และสิ่งที่เราไม่รู้ อติภาวะของทุกสิ่งก็คือความจริงสูงสุดหรือสัจยะ ทัศนะเกี่ยวกับความจริงของคนอาจแตกต่างกันแต่ทุกคนก็ยอมรับและเคารพในความจริง ความจริงก็คือสิ่งที่ซาฟเจาเรียกว่า "พระเจ้า"³

การที่มีความเชื่อในสัจยะสูงสุดแสดงว่าทุกคนมีสัดส่วนของความจริง เช่น มีพลังทางจิต ในฐานะที่สัจยะเป็นแก่นของหลักศีลธรรม คนก็เป็นตัวแทนทางศีลธรรมที่พยายามแสวงหาสัจยะ สัจยะไม่ได้หมายถึง การละเว้นการพูดเท็จหรือสัจยะในฐานะที่

¹ Gandhi, Delhi Diary, p. 61.

² Shukla, Conversation of Gandhiji, p. 36.

³ Gora, An Atheist with Gandhi (Ahmedabad: Navajivan Publishing House, 1951), p. 48. "Truth means existence; the existence of that we know and of that we do not know. The sum total of all existence is absolute truth or the Truth... The concepts of truth may differ. But all admit and respect truth. That Truth I call God..."

เป็นนโยบายที่ดี แต่หมายถึงการดำเนินชีวิตตามกฎสัจยะในทุกทาง¹ บุคคลที่ไม่รู้จักกฎแห่งสัจยะจะไม่รู้ว่าตนพูดอะไรหรือยึดมั่นสัจยะเพื่อจุดประสงค์ใด การกระทำดังกล่าวเปรียบเสมือนกับเหรียญปลอมที่ปราศจากคุณค่า คานธีเห็นว่าการอุทิศเพื่อสัจยะเป็นเหตุผลเดียวสำหรับอัตถิภาวะของมนุษย์ สัจยะเท่านั้นที่ค่าจนเราตลอกเวลา สัจยะทำให้คนเข้าใจหลักการหรือกฎเกณฑ์แห่งชีวิตและสัจยะจะปราศจากคุณค่าถ้าปฏิบัติไม่อยู่ในภาวะพร้อมที่จะตายเพื่อสัจยะ

ค. สัจยะสัมพัทธ์

สัจยะสัมบูรณ์หรือพระเจ้าสูงสุดตามทัศนะของคานธีเป็นสิ่งที่มนุษย์ส่วนมากไม่อาจเข้าถึงได้ทั้งนี้เพราะมนุษย์ไม่สมบูรณ์และอวิชชาหรือความไม่รู้จะก่อให้เกิดค้นหาและความเห็นแก่ตัวอันเป็นสาเหตุของการกระทำชั่วหรือความผิดพลาด สัจยะสัมพัทธ์เท่านั้นที่มนุษย์เราสามารถเข้าถึงได้โดยอาศัยวิธีการทดสอบ (Experimentation) การทดสอบแบบวิทยาศาสตร์และการทดสอบทางจิตใจทำให้มนุษย์สามารถตัดสินใจจากประสบการณ์ว่าสิ่งใดคือสัจยะ หรืออสัจยะ และสามารถนำมาแก้ปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ได้ สัจยะเป็นหนึ่งแต่เราก็สามารถมองจากมุมที่มีดและสว่าง ความแตกต่างของสัจยะก็เสมือนหนึ่งความแตกต่างจากใบไม้ของต้นไม้ซึ่งแผ่กิ่งก้านสาขาออกไป ความคิดเห็นที่ใดจากการทดสอบก็เป็นเนื้อหาของเหตุผลจิต และปัญญา โดยไม่เกี่ยวข้องกันทางจิตใจ

ความแตกต่างระหว่างสัจยะสัมบูรณ์กับสัจยะสัมพัทธ์ขึ้นอยู่กับกรณีที่สัจยะสัมพัทธ์ยอมรับความผิดพลาดเพื่อที่จะนำมาแก้ไขให้ถูกต้อง การเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ผิดพลาดเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง แม้แต่พนักงานเมืองและนักสังคมก็ต้องทำการทดสอบอย่างสม่ำเสมอ

¹ M.K. Gandhi, Speeches and Writing of Mahatma Gandhi,

4th ed. (Mandras: G.A. Natesan & Co., 1934), p. 379.

การที่มีสิทธิในการทำผิดและมีเสรีภาพในการทดสอบจะทำให้มีความก้าวหน้าอย่างไม่หยุด
ยั้ง ความก้าวหน้าทางศีลธรรมก็เหมือนกับการวิวัฒนาการ เมืองและสังคม กล่าวคือ
คนเราพยายามมองถึงสัจยะสัมบูรณ์ในทางปฏิบัติการ เข้าถึงความจริงเป็นสิ่งที่กระทำไ
ยาก ในการมองสัจยะ เราจะต้องมองในหลายด้านทั้งการวิวัฒนาการและวิภาววิ
การที่จะเข้าถึงความจริงต้องมีความกล้าและหลีกเลี่ยงอสังคยะ ความรักก็เป็นวิธีการเข้าถึง
สัจยะที่ดีที่สุด

สัจยะทางการเมืองและสังคมเป็นการต่อสู้ระหว่าง "พลังแห่งความดี" และ
"พลังแห่งความชั่ว" คนที่ไม่เห็นด้วยวิธีรุนแรงเพราะความรุนแรงแสดงถึงอธรรมไม่ใช่
ธรรมะ สัจยะเป็นพื้นฐานสำคัญในทางสังคม สัจยะเป็นสิ่งที่ปรากฏโดยตัวของมันเอง
(self - evidence) แต่อวิชชาก็เป็นพื้นฐานของความชั่วร้ายที่บดบังสัจยะ หากอวิชชา
คงอยู่และไม่มีสัจยะซึ่งเป็นสิ่งแท้จริงในตัวของมันเอง เอกภพก็จะกลับไปสู่ความยุ่งเหยิง
เพราะกฎแห่งชีวิตและธรรมชาติเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอน

จากทัศนะดังกล่าวจะเห็นได้ว่าคนชั้นนำเอาความคิดหลายแง่หลายมุมมารวมกัน
เช่น ปัญหาเมตาดิสิกซ์ของสัจยะสัมบูรณ์ สัจยะสัมพัทธ์ในแง่ของความเป็นจริง หรือการ
ต่อสู้ระหว่างความจริงกับสิ่งที่ผิด อย่างไรก็ตามคนนั้นก็ยืนยันและเชื่อว่าการประนีประนอม
กับสิ่งที่ผิดเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ คนเราต้องยอมรับความผิดและแก้ไขให้ถูกต้อง คนที่
กล่าวว่า "บุคคลผู้แสวงหาสัจยะจะต้องมีจิตใจอ่อนโยนเหมือนหนึ่งคอกบัว และเข้มแข็ง
เหมือนหนึ่งหินอ่อน"¹ การที่มีความเชื่อและความศรัทธาจะทำให้เราเข้าถึงความเป็นจริง
ได้ในที่สุด

¹ Iyer, The Moral and Political Thought of Mahatma Gandhi,

2. อหิงสา

ก. ความหมายของอหิงสา

อหิงสาตามความหมายทั่วไป หมายถึงการไม่ทำร้าย (Non-injury).

ความหมายแคบลงมาก็คือ ละเว้นจากการฆ่า (Non-killing) และความหมายกว้างกว่านั้นก็คือ การไม่ทำอันตรายผู้อื่น หมายถึงการหลุดพ้นจากเจตจำนงที่จะทำลายบุคคลอื่น หรือตั้งใจที่จะทำร้ายสิ่งมีชีวิตอื่นและละเว้นจากการปองร้ายบุคคลอื่นทั้งความคิด คำพูด และการกระทำ¹

อหิงสาตามทัศนะคานธี

ความหมายอหิงสาของคานธีกว้างกว่าการละเว้นจากการฆ่า และการไม่ทำร้าย คานธีแยกความแตกต่างอหิงสาออกเป็นอหิงสาในเชิงปฏิฐานและปฏิเสธดังนี้คือ

ในเชิงปฏิเสธอหิงสาหมายถึงการไม่ทำร้ายสิ่งมีชีวิตทั้งกายและใจ ข้าพเจ้าจะไม่ทำร้ายบุคคลที่ทำผิดหรือมีเจตจำนงไม่ดีเพราะจะทำให้เขาเกิดความทุกข์ใจ ขอความนี้ไม่ใคร่ครอบคลุมถึงการกระทำโดยธรรมชาติ (Natural act) ที่มีต่อผู้กระทำผิด อหิงสาของการใหญ่กระทำผิดเกิดทุกข์ในตัวเอง (self-suffering) ไม่ใช่หมายถึงการทำร้าย ในเชิงปฏิฐานอหิงสาหมายถึงความรักอันยิ่งใหญ่ ความเมตตาอันสูงสุด หากข้าพเจ้ายึดในหลักอหิงสาก็จะครองรักศัตรู อหิงสารวมถึงสัจยะและการปราศจากความเกรงกลัว²

หลักอหิงสาของคานธีถูกขัดขวางจากความคิดชั่วร้าย การโกหก เกือบด การมุ่งร้ายและการยึดถือตามความต้องการทางโลก³ อหิงสาเป็นวิธีทางแห่งการไม่ติดข้อง (Non-attachment) หนตอความทุกข์ (suffering) และอดทนอย่างไม่มี

¹Ibid., p. 178.

²Ibid., p. 180.

³Gandhi, From Yeravda Mandir, p. 7.

ที่สิ้นสุด อหิงสาในความหมายแคบ ๆ ก็คือการไม่ทำร้ายสัตว์โลกโดยความคิด คำพูด หรือ การกระทำหรือแม้แต่การหวังผลประโยชน์จากสัตว์โลก¹ อหิงสาไม่แต่เพียงหมายถึง การแสดงความเห็นอกเห็นใจต่อศัตรู แต่ยังหมายถึงการปฏิเสธความมีอยู่ของศัตรู อหิงสา สมบูรณ์ต้องปราศจากเจตจำนงร้าย (ill-will) อหิงสาเป็นเจตจำนงที่ดี (good will) ต่อทุกชีวิต นี่เป็นภาวะของอหิงสาสมบูรณ์และเป็นจุดหมายที่ทุกคนมุ่งหน้าไปสู่ บางครั้งคานธีโยงอหิงสากับเหตุผลเพื่อที่จะนำไปสู่หลักเกณฑ์ที่ว่า "หลักพื้นฐานในการ ปฏิบัติอหิงสาก็คือ สิ่งที่เป็นความดีของบุคคลหนึ่งก็เสมือนหนึ่งความดีของเอกภพทั้งหมด สวรรค์ในมนุษย์ทุกคนย่อมเหมือนกัน สิ่งที่เป็นไปได้สำหรับบุคคลหนึ่งก็ย่อมเป็นไปได้สำหรับ ทุกคน"² อหิงสาเป็นภาวะของวิญญานและจิต แต่ในค่านิยมปฏิบัติอหิงสาอาจตัดสินได้ด้วย เหตุผล

ความหมายอหิงสาของคานธีครอบคลุมถึงทางศีลธรรม คานธีเน้นถึงการสุภาพ ถ่อมตน การยกโทษ ความรัก ความเมตตา ความไม่เห็นแก่ตัว ปราศจากความเกรงกลัว ไม่ติดข้อง (Non-attachment) และบริสุทธิ์ ในทำนองเดียวกันคานธีก็ให้ความหมาย "อหิงสา" หรือความรุนแรงออกไปกว้างกว่าธรรมาคือ รวมถึง เด็ดเหลี่ยม ความฉิบพลา การมีด้อยภพใน และเจตนาหลอกลวง ความอับยติธรรมและความเลวร้ายก็อยู่ในความหมายของอหิงสา แม้ว่าความหมายอหิงสาและอหิงสาของคานธีจะครอบคลุมในความหมายที่

¹ M.K. Gandhi, Ashram Observances in Action, trans. V.G. Desai (Ahmedabad: Navajivan Publishing House, 1932), p. 40.

² Iyer, The Moral and Political Thought of Mahatma Gandhi, p. 180. "The basic principle on which the practice of non-violence rests is that what holds good in respect of oneself equally applies to the whole universe. All mankind in essence are alike. What is, therefore, possible for one is possible for everybody."

กว้างแต่เราก็อาจเข้าใจอหิงสาโดยคำนึงถึงความสำคัญ 2 ข้อคือ

1. อหิงสาเป็นสิ่งที่ต้องใช้ได้ทั่วไป (universally application) ในการปฏิบัติจะต้องยึดมั่นในคำปฏิญาณ อีกทั้งเข้าใจหลักการทางศีลธรรมและจิตอันเป็นแนวทางเข้าถึงธรรมชาติอันแท้จริงของอหิงสา

2. คานธีถือตามทัศนะของพุทธและเซนที่ว่าบาปเป็นส่วนหนึ่งของหิงสา บาปพื้นฐาน (basic sin) เป็นบาปที่ไม่อาจแยกออกจากกันได้ ตามหลักการของเซนเห็นว่าบุคคลที่ชนะบาปได้ก็จะชนะคนทุกคน บุคคลที่ไม่อาจชนะจุดอ่อนนี้ไม่อาจทำความดีใด ๆ ความรุนแรงซึ่งมีรากฐานมาจากจุดอ่อนดังกล่าวนี้ทำให้ศีลธรรมของคนเรากบดบัง และเกิดการกระทำผิดพลาด การที่คนเรามีความต้องการที่จะได้รับผลประโยชน์ส่วนตัวแสดงให้เห็นถึงการกระทำหิงสาซึ่งมาจากบาปที่ไม่อาจแยกออกจากกันได้ เมื่อใดก็ตามที่การกระทำของคนไม่ได้นำถึงผลที่จะได้รับก็จะมีไม่มีการกระทำหิงสาเกิดขึ้น¹ อหิงสาแท้จริงไม่ได้มองข้ามสาเหตุความขัดแย้งหรือความเกลียดชัง แต่จากการที่มีความรู้เกี่ยวกับอหิงสาของอหิงสาทำให้เกิดสาเหตุแห่งการเคลื่อนไหวในตัวบุคคล² และแม้ว่าอหิงสาแท้จริงจะไม่เกิดขึ้น แต่คำปฏิญาณอหิงสาจะก่อให้เกิด "การเกิดใหม่" (second birth) หรือการเปลี่ยนฝ่ายตรงข้าม³ (conversion)

003367

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ D.G. Tendulkar, Mahatma : Life of Mohandas K. Gandhi (Bombay: Karnataka Publishing co., 1951-1954), 2: 410-411.

² Ibid., p. 309.

³ Gandhi, Ashram Observances in Action, p. 45.

จากทัศนะดังกล่าวจะเห็นได้ว่าคานธีให้อหิงสาในทุกความหมาย แต่คานธีก็ต้องการที่จะชี้ให้เห็นความหมายที่ชัดเจน คานธีแยกความแตกต่างของความเมตตา (daya) การไม่เห็นแก่ตัว (anasakti or selflessness) และความใจบุญหรือความรักในความหมายของเซนต์ปอล (St. Paul) อหิงสาเป็นคุณสมบัติวิญญานที่แยกออกจากวาง¹ อหิงสาสูงสุดขึ้นอยู่กับบุคคลที่ตั้งอยู่ในอุเบกขา ความเมตตาก็คือเลือดเนื้อของอหิงสา² อหิงสามีหมายถึง การไม่ก่อให้เกิดความทุกข์และมีความเมตตา ความกล้าหาญและความดีเป็นส่วนหนึ่งของอหิงสา คานธีท้าทายความคิดเกี่ยวกับอุเบกขาของอินเดีย "มันเป็นการไม่สมเหตุสมผลที่จะกล่าวว่าเราต้องมองความทุกข์ของคนอื่น เพียงเพื่อเราต้องการปลดปล่อยความทุกข์ของตนเอง"³ อหิงสาตามทัศนะอินเดียและทางตะวันตกมีความหมายแคบเพราะมาจากสาเหตุของความกลัวตาย และทัศนคติ ๆ ที่ว่าความตายที่เจ็บปวดคือการที่จะมีชีวิตอยู่อย่างทรมาณ ตามความคิดของคานธี อหิงสามีความหมายกว้างกว่าความเมตตา (daya) แต่ก็มีความหมายแคบกว่าการไม่เห็นแก่ตัว (selflessness) การไม่เห็นแก่ตัวและการมีเสรีภาพสมบูรณ์เป็นรากฐานของอหิงสา

ส่วนความหมายของอหิงสาในแง่ของ "ความรัก" คานธีชอบคำว่า "การเสียสละ" (charity) มากกว่าคำว่า "ความรัก" เพราะแสดงถึงความสงสารต่อผู้กระทำผิด⁴ คานธียอมรับอหิงสาในฐานะที่เป็นพลังโดยตรง (positive force) ซึ่งอยู่เหนือพลังแห่งสัตว์ป่า และในเชิงปฏิเสธคานธีนำอหิงสามาใช้ในลักษณะของการต่อต้านเจต-

¹ Gandhi, Delhi Diary, p. 110.

² Ibid., p. 109.

³ Ibid., p. 110.

⁴ Tendulkar, Mahatma : Life of Mohandas K. Gandhi, 5:5.

จำนงชั่วร้าย ความคิดและการกระทำขึ้นอยู่กับความรู้สึกเห็นด้วยจิตใจของตนเอง อหิงสา อาจเป็นสิ่งเกี่ยวกับความรักและในความหมายที่เป็นหนึ่งกับทุกสิ่ง แต่ในทางปฏิบัติอหิงสา เป็นการต่อสู้ต่อต้านความชั่วร้ายโดยตรงมากกว่าการที่จะแกล้งแค้นตอบเพราะการแกล้งแค้นจะเป็นการเพิ่มพูนความชั่วร้ายให้มีมากขึ้น

3. ความสัมพันธ์ระหว่างสัตยะ และอหิงสา

ก. สัตยะและอหิงสา

คานธีมองสัตยะในฐานะที่เป็นสิ่งสูงสุดหรือกฎแห่งศีลธรรมอันสูงสุดและในทางปฏิบัติคานธีก็ยึดหลักอหิงสาหรือกฎแห่งความรักเพื่อเป็นแนวทางในการบรรลุถึงสัตยะ สัตยะและอหิงสาเป็นสิ่งที่อนุสัยอยู่ในธรรมชาติและมนุษย์ซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมของกฎจักรวาล เพื่อความเข้าใจหลักการสัตยะและอหิงสาเราต้องมองถึงลักษณะความสัมพันธ์สองสิ่งนี้ เพราะจะมีผลสืบเนื่องถึงการเชื่อมโยงระบบพื้นฐานทางเมตาฟิสิกส์ที่มีอิทธิพลต่อแนวความคิดทางการเมืองและสังคมของคานธี

ทัศนะเกี่ยวกับสัตยะและอหิงสา คานธีเห็นว่าสัตยะจะนำไปสู่อหิงสา สัตยะและอหิงสาเหมือนกับคาน 2 คานของเหรียญอันเดียวกัน เหมือนกับเอกภพซึ่งถูกรอบครองโดยกฎแห่งสัตยะหรือความรัก "ถ้ามีสัตยะในตัวเอง สัตยะจะนำไปสู่ผลในที่สุด สัตยะคือความรัก ถ้าปราศจากความรักก็ไม่อาจมีสัตยะ"¹ คนเราสามารถยึดหลักการนี้ โดยที่ไม่มีเจตจำนงร้ายต่อคนอื่น ในบั้นปลายคานธีกล่าวว่ารากฐานของการกระทำของเขาขึ้นอยู่กับสัตยะ หรืออีกนัยหนึ่งคืออหิงสาที่ชาวเจ้ารู้จัก คานธีแยกความแตกต่างระหว่างสัตยะและอหิงสา สัตยะคือปฏิฐาน อหิงสาคือปฏิเสธ และอหิงสาคือศาสนาอันสูงส่ง²

¹ Iyer, The Moral and Political Thought of Mahatma Gandhi, p. 227.

² Ibid.,

เขามองอหิงสาเชิงปฏิเสฐในลักษณะที่มีความสัมพันธ์กับสัตยะ และการเข้าถึงสัจภาพและความจริงเกี่ยวกับธรรมชาติและมนุษย์ทำให้คนเรามองความรุนแรงเป็นสิ่งไม่แท้จริง คานธียอมรับความเชื่อที่ว่า สัตหรือพระเจ้าเป็นสิ่งที่ไม่ปรากฏและปรากฏในธรรมชาติ อหิงสาเป็นส่วนที่ปรากฏของสัตยะ มนุษย์ไม่อาจเข้าถึงสัตยะสูงสุดแต่ก็สามารถเข้าถึงการปรากฏของสัตยะโดยผ่านทางคานธีความรัก

ลักษณะความสัมพันธ์สัตยะและอหิงสา คานธีเห็นว่าสัตยะและอหิงสามีลักษณะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและไม่อาจแยกออกจากกันดังนี้คือ

มันเหมือนกับคาน 2 ด้านของเหรียญอันเดียวกัน หรือไม่ก็เหมือนกับแผ่นโลหะกลมที่มีผิวหน้าเรียบโดยปราศจากลวดลายใด ๆ ใครจะพูดใควาคานไหนเป็นคานหน้าและคานหลัง อหิงสาคือวิธีการ สัตยะคือเป้าหมาย มันก็คือสิ่งที่เราเรียกว่าวิธีการทองอยู่ภายในวิสัยที่เราจะเข้าถึงได้ ถ้าเราเอาใจใส่วิธีการ เราก็จะเข้าถึงจุดหมายใดไม่เร็วก็ช้า เมื่อเราสามารถเข้าใจดังกล่าวนี้แล้ว ชัยชนะสุดท้ายก็จะเป็นของเราแน่นอน ¹

---

¹Gandhi, From Yeravda Mandir, pp. 8-9. "They are like the two sides of a coin, or rather of a smooth unstamped metallic disc. Who can say, which is the obverse, and which is the reverse? Nevertheless ahimsa is the means; Truth is the end. Means to be means must always be within our reach, and so ahimsa is our supreme duty. If we take care of the means, we are bound to reach the end sooner or later. When once we have grasped this point, final victory is beyond question.

ผู้แสวงหาสัจจะจะต้องยอมรับความจริงถึงการที่มนุษย์ไม่อาจเข้าถึงสัจจะและ
 อหิงสาสมบูรณ์ วิธีการที่จะไปสู่จุดสุดท้ายเป็นการทดสอบถึงความก้าวหน้า ผู้แสวง
 สัจจะต้องดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและเพื่อที่จะเข้าถึงจุดสุดท้ายในตัวของมันเอง คานธี
 เน้นถึง "เพียงก้าวเดียวก็เพียงพอสำหรับข้าพเจ้า" (One step enough for me)¹
 การก้าวไปที่ละก้าวจะทำให้เพิ่มพูนความเข้าใจแต่เขาก็ไม่อาจคาดคะเนผลที่จะได้รับ การ
 ที่ผู้แสวงหาความรู้ไม่รู้ว่าตนเองกำลังแสวงหาสิ่งใดก่อให้เกิดความรู้สึกอึดอัดทนอย่างแท้
 จริง คุณสมบัตินี้จะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เข้าถึงสัจจะ

ถึงแม้ว่าคานธีจะให้ความสำคัญแก่อหิงสาในค่านิยมปฏิบัติมากกว่าสัจจะก็ตาม แต่
 เขาก็เชื่อว่าสัจจะสูงส่งกว่าอหิงสา บุคคลที่รักสัจจะจะจำกัดขอบเขตการแสวงหาอหิงสา
 แต่ผู้เชื่อถือในอหิงสาอาจมองไม่เห็นว่สัจจะคือความรุนแรง อหิงสาและสัจจะเป็นคำ
 ที่ต่างกัน หากว่าจะต้องเลือกระหว่าง 2 สิ่งนี้เราควรละทิ้งอหิงสาและยึดมั่นในสัจจะสูงสุด
 คานธีได้แสดงทัศนะของเขาในปี 1922 ดังนี้คือ

ขณะที่ข้าพเจ้าแสวงหาสัจจะก็พบว่าสัจจะมีความหมายรวมถึงทุกอย่าง สัจจะ
 ไม่อยู่ในอหิงสาแต่อหิงสาอยู่ในสัจจะ สิ่งที่เรามองเห็นโดยจิตใจบริสุทธิ์และมีญาณ
 ก็คือสัจจะ เมื่อยึดมั่นอยู่กับสิ่งนั้นก็ทำให้ข้าพเจ้าเข้าถึงสัจจะใด ๆ ที่นั่นไม่มีการ
 แยกแยกหน้าที่ แต่เราต้องมุ่งขากใจในการตัดสินใจว่าอะไรคือสัจจะ เช่นการทำลาย
 อหิงสา แต่เราไม่อาจทำโดยปราศจากสิ่งนี้ เราต้องดำรงชีวิตแบบอหิงสาในทานู
 กลางโลกแห่งอหิงสา และการดำเนินชีวิตอย่างนี้จะไม่ใช่ได้ก็โดยการที่เรายึดมั่น
 ในสัจจะเท่านั้น นั่นก็คือ วิธีที่ข้าพเจ้าแปลความหมายอหิงสาจากสัจจะ จากสัจจะ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹M.K. Gandhi, Non-Violence in Peace and War (Ahmedabad: Navajivan Publishing House, 1967), p. 6.

ความรัก ความอ่อนโยนและความถ่อมตนก็เกิดขึ้น ผู้ที่มีคุณอยู่กับสัตยะจะต้องถ่อม
 ตนเสมือนหนึ่งฝุ่นละออง เมื่อใดที่ฆาตยะความอ่อนน้อมถ่อมตนของเขา ก็จะเพิ่ม
พูนขึ้น¹

สัตยะสัมพัทธ์และอหิงสาเป็นหัวข้อโต้แย้งสำคัญระหว่างเบนจามิน คอนสแตน
 (Benjamin Constant) และคานท์ (Kant) คอนสแตนเห็นว่าการศึกษาที่คนทุกคนมีหน้าที่
 ต้องพูดความจริงนั้นเป็นไปได้ เขามีหน้าที่พูดความจริงก็ต่อเมื่อมีสิทธิที่จะพูด ความจริง
 ที่จะมีผลให้เกิดสิ่งชั่วร้ายนั้นไม่ใช่สิทธิที่คนจะพึงทำ คอนสแตนถือว่าการพูดความเท็จแก่
 ฆาตกรเพื่อปกป้องเพื่อนของตนเป็นหน้าที่พึงทำ สำหรับคานท์เห็นว่าการโกหกเป็นการ
 กระทำผิดโดยตั้งใจต่อคนอื่น ทำร้ายบุคคลอื่น และทำลายความยุติธรรม การพูดความ
 จริงเป็นการกระทำที่น่ายกย่อง คานท์เห็นด้วยกับคานท์ที่ว่าคนต้องไม่โกหกแต่ก็ไม่จำเป็นต้อง
พูดความจริงเสมอ คานท์แย้งทัศนะของคอนสแตนที่ว่า การโกหกที่จะให้ผลในทาง

¹Kaka Kalelkar, ed., To a Gandhian Capitalist (Bombay: Hind Kitabs Ltd., 1951), p. 49. "As I proceed in my search for truth it grows upon me that Truth comprehends everything. It is not in ahimsa but ahimsa is in it. What is perceived by a pure heart and intellect is truth for that moment. Cling to it, and it enables me to reach pure Truth. There is no question there of divided duty. But often enough it is difficult to decide what is ahimsa. For instance, the use of disinfectants is himsa, and yet we cannot do without it. We have to live a life of ahimsa in the midst of a world of himsa, and that is possible only if we cling to truth. That is how I deduce ahimsa from truth. Out of truth emanate love, tenderness, humility. A votary of truth has to be humble as the dust. His humility increase with his observance of truth."

ทรงข้ามเป็นสิ่งที่ควรกระทำ คนเราต้องไม่โกหกแต่อาจจะปฏิเสธในการที่จะบอกสิ่งที่
 คนรู้ให้แก่บุคคลอื่นหากเขาเห็นว่า การพูดจะก่อให้เกิดผลเสีย การ**ยึดมั่นในสัตย์**เป็นสิ่งที่
 มีความหมายมากกว่าการพูดความจริง "สัตย์เป็นสิ่งที่ต้องพูด แต่คนเราก็ไม่จำเป็นต้อง
 ต้องเปิดเผยความจริงเสมอ ผู้ยึดมั่นในคำปฏิญาณสัตย์จะไม่เปิดเผยความจริงแม้ว่าจะมี
 ผลในทางลบแก่ตัวเขาก็ตาม"¹ คานธีเห็นว่าการพูดโกหกต่อชาติกรและละเมิดกฎสัตย์เป็น
 สิ่งที่เขาถือว่า การที่ชาติกรกระทำรุนแรงหรือถึงสาต่อคนอื่น สัตย์เป็นสิ่งที่สำคัญกว่า
 อหิงสา แนววิถีทางในการยึดมั่นในสัตย์และหลีกเลี่ยงถึงสาจะทำได้โดยอาศัยวิถีการ
 อหิงสา

ทัศนคติความสัมพันธ์ระหว่างสัตย์และอหิงสาของคานธี พอจะสรุปออกมาเป็น
 ข้อความ 3 ประการดังนี้คือ

1. วิถีทางแห่งสัตย์ทำให้คนยอมตนในการยอมรับอหิงสาและนำมาใช้ในความ
 สัมพันธ์กับบุคคลอื่น หรืออีกนัยหนึ่งสัตย์คืออหิงสา

ทัศนคติดังกล่าวแสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่างผู้แสวงหาสัตย์และพวก
 อุดมการณ์นิยม ซึ่งใช้ความรุนแรงเป็นจุดมุ่งหมายบีบบังคับให้บุคคลอื่นทำตาม การกระทำนี้
 มาจากการไม่เข้าใจสัตย์สัมพันธ์และสัตย์สมบูรณ์จึงทำให้นิยมความรุนแรงมากกว่าวิธีการ
 อหิงสา สำหรับคานธีการแสวงหาสัตย์ต้องอาศัยอหิงสา การเข้าถึงสัตย์จะต้องละเว้น
 ความรุนแรงหรือการละเมิดเสรีภาพทางศีลธรรมของบุคคลอื่น "สัตย์สมบูรณ์เป็นสิ่งเข้า
 ถึงได้โดยอหิงสา บุคคลที่ยึดถือสัตย์จะต้องรักคนอื่นเหมือนกับที่รักตนเอง"² บุคคลนั้น
 ต้องพร้อมที่จะยอมตนและลดตัวเองให้อยู่สภาวะศูนย์³ การมีความศรัทธาในสัตย์ทำ

¹ Iyer, The Moral and Political Thought of Mahatma Gandhi,
 p. 230.

² M.K. Gandhi, The Story of My Experiments with Truth
 (Ahmedabad: Navajivan Publishing House, 1956), 1: 504.

³ R.K. Prabhu, and U.R. Rao, The Mind of Mahatma Gandhi
 (Ahmedabad: Navajivan Publishing House, 1967), p. 42.

ให้คนยอมรับความทุกข์ ซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญของชีวิต อีกนัยหนึ่งหិងสาก็คือการเต็มใจยอมรับความทุกข์และเป็นขอบเขตของการถอมตน

2. การยึดมั่นในหลักอหិងสาทำให้เห็นว่าหិងสาเป็นรากฐานของความกล้าและอาจซจิดได้โดยพลังที่มาจากสัตยะ อหិងสาแสดงถึงสัตยะ

ทัศนะดังกล่าวทำให้เรามองเห็นความล้มเหลวของอหិងสานั้นมีสาเหตุมาจากสัญญาตมแห่งความกล้าของมนุษย์ในธรรมชาติของมนุษย์ คานธีได้กล่าวไว้ใน Hind Swaraj ว่า การกระทำที่เกิดจากความกล้าไม่มีคุณค่าและจะนำไปสู่ความรุนแรงในที่สุด หិងสาจะล้มเหลวเพราะละเมิดสภาพแห่งความเป็นหนึ่งของธรรมชาติและมนุษย์¹ อหិងสาต้องอาศัยความถอมตนอย่างลึกซึ้งและมองหาลัตยะ ความภาคภูมิใจหรือการหลอกลวงเป็นแบบของหិងสา อหិងสานั้นถึงคุณสมบัติที่ปราศจากความเกรงกลัว และการปราศจากความเกรงกลัวก็เป็นสิ่งเกี่ยวกับสัตยะ บุคคลที่ปราศจากความเกรงกลัวอย่างแท้จริงจะต่อต้านบุคคลอื่นโดยอาศัยพลังแห่งสัตยะ (truth-force) หรือพลังทางจิต (soul-force) อหិងสาเป็นเจตจำนงที่ไม่ทำลายบุคคลอื่นและกล้าเผชิญหน้ากับความตายโดยไม่แกแค้นตอย อหិងสาทำให้บุคคลเข้าถึงสัตยะในตัวเองและธรรมชาติ คือ การเข้าถึงอัครภาวะของสัตยะ ส่วนการกระทำหិងสามีอยู่ในอสัตยะซึ่งเป็นสาเหตุการกระทำรุนแรง บุคคลที่ยึดมั่นในอหិងสาจะไม่มีช่องว่างระหว่างความคิด คำพูดและการกระทำ แต่ในทางปฏิบัติไม่ทำตามก็จะทำให้เกิดการกระทำรุนแรงได้

3. อหិងสาเป็นจุดมุ่งหมายที่จะนำไปสู่สัตยะ แม้สัตยะจะสูงส่งกว่าอหិងสา แต่ในทางปฏิบัติอหិងสาสำคัญกว่าสัตยะ

¹ M.K. Gandhi, Hind Swaraj or Indian Home Rule (Ahmedabad:

การบรรลุสัจยะเป็นสิ่งที่กระทำได้ยากเพราะต่างคนต่างยึดในสัจยะสัมพัทธ์
 ของตนโดยไม่ยอมรับเป้าหมายแห่งสัจยะ คานธีเน้นอหิงสาเป็นวิธีการในทางปฏิบัติ
 คำปฏิญาณอหิงสาอยู่ที่การยอมรับความผิดพลาดและมองการกระทำของตนเสมือนหนึ่งการ
 ทดสอบสัจยะ อหิงสาเป็นการทดสอบสัจยะสัมพัทธ์ของแต่ละคนเพื่อนำไปสู่เป้าหมายแห่ง
 สัจยะในที่สุด

ข. โมกษะและทปะ

โมกษะและทปะเป็นกระจกแห่งความสัมพันธ์ระหว่างสัจยะกับอหิงสา ทศณะดัง
 กล่าวแสดงให้เห็นถึงการนำเอาความคิดทางศาสนาเข้ามาสัมพันธ์กับการเมือง คานธีให้
 ความสำคัญแก่ความสำคัญของ "ปัจเจกภาพ" และ "นักบุญ" มากกว่าที่เน้นถึงความมีใจ
 กว้าง และสิทธิพลเมืองตามความคิดของนักคิดตะวันตก

คำว่า "โมกษะ" มาจากคำว่า "มูจ" (muc) หมายถึงการเป็นอิสระ ปล่อยไป
 ปล่อยปล่อย ส่งไป โมกษะเป็นความคิดเชิงปฏิเสธในการหนีจากโลกแห่งความจริง การ
 เข้าถึงโมกษะของอัสยทปะ การเห็นยวรั้งใจตนเองและการยอมรับความทุกข์ ทปะหมายถึง
 การทำลายความไม่บริสุทธิ์ การกระทำที่สะอาควิสุทธิ การอดทน การบำเพ็ญทปะเป็น
 การทนทุกข์ทางด้านประสาทสัมผัส เพื่อเข้าถึงความทุกข์ภายในของวิญญาณระดับที่มีการ
 ไตรตรอง (contemplative soul) ทปะก่อให้เกิดอำนาจเหนือประสาทสัมผัส เป็น
 สมรรถภาพที่อยู่เหนือขอบเขตจำกัดเพื่อที่จะก่อให้เกิดความรู้ในตัวเองและเสรีภาพอันจะ
 นำไปสู่โมกษะ ทปะหมายถึงการกระทำที่เกิดโดยฉับพลัน (immediate) โมกษะหมายถึง
 การกระทำทั้งหมด (total) ซึ่งจะกลมกลืนไปสู่ความเป็นเอกภาพกับสิ่งแท้จริง ทศณะนี้
 คล้ายกับพุทธศาสนาเกี่ยวกับศูนยตาและกรุณา ซึ่งจะนำไปสู่เอกภาพที่ไม่อาจแบ่งแยกได้
 ในคัมภีร์พุทธศาสนากล่าวว่า "การกระทำอันปราศจากปัญญาเสมือนหนึ่ง ไซ้ทรวน ปัญญาที่
 ไม่อาจแสดงออกในรูปการกระทำเป็นการขัดขวางตอนามธรรม การกระทำอันประกอบด้วย
 ปัญญาคือเสรีภาพ ปัญญาอันประกอบด้วยการกระทำก็คือเสรีภาพ"¹

¹Iyer, The Moral and Political Thought of Mahatma Gandhi,

ตามทัศนะของคานธี โลกยะคือสัจยะสมบูรณ์หรืออีกนัยหนึ่งคือ เป้าหมายของ มนุษย์ที่จะนำไปสู่วิถีทางแห่งการหลุดพ้นโดยการบำเพ็ญตบะ การปกครองตนเองคือสวราช อันแท้จริง (เสรีภาพ) และสวราชก็คือ โลกยะหรือการหลุดพ้น¹ คานธีกล่าวว่า "อหิงสา หมายถึง โลกยะ และ โลกยะคือการเข้าถึงสัจยะ"² การทดสอบความรักคือตบะ และ ตบะหมายถึงการทนทุกข์ในตัวเอง³ การเข้าถึงตัวเองจะเป็นไปไม่ได้ถ้าปราศจากการเป็น อันหนึ่งอันเดียวกับคนจน⁴ การแสวงหาสัจยะคลุมถึงตบะซึ่งในบางครั้งอาจทำให้ถึงแก่ ชีวิต สัจยะจะก่อให้เกิดตบะแห่งอหิงสาและหมายถึงการทนทุกข์ การเสียสละในสังคม คานธีให้ทัศนะดังนี้

ข้าพเจ้าปฏิบัติอหิงสาเพื่อรับใช้ศาสนา และเน้นการปฏิบัติศาสนาแห่งอหิงสา เพื่อ แสวงหาสัจยะ... ข้าพเจ้าต่อสู้เพื่ออาณาจักรแห่งสวราชซึ่งเน้นการปลดปล่อยพันธะ ทางจิตใจ สำหรับข้าพเจ้าหนทางที่จะไม่สูญเสียการหลุดพ้นก็คือการรับใช้ประเทศชาติ และมนุษยชาติ ข้าพเจ้าต้องการที่จะเห็นตัวเองเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับทุกสิ่งที่มีชีวิต ในภาษาที่ศาสนาข้าพเจ้าต้องการอยู่อย่างสันติกับมวลมิตรและศัตรู ความรักชาติเป็นช่วง หนึ่งแห่งการเดินทางไปสู่อิสรภาพ และสันติภาพนิรันดร ดังนั้นจะเห็นได้ว่าสำหรับ ข้าพเจ้าไม่มีการแบ่งแยกระหว่างการเมืองกับศาสนา การเมืองที่แยกออกจากศาสนา

¹Ibid.

²Ibid.

³Ibid.

⁴Ibid.

เป็นกับคักแห่งความตายเพราะทำลายวิญญาณของมนุษย์ ¹

ทัศนะดังกล่าวแสดงให้เห็นความคึกของคานธีในการ เน้นความสัมพันธ์ระหว่าง สัตยะกับอหิงสา โดยกล่าวถึงสัตยะในฐานะที่เป็นสิ่งสูงสุดและอหิงสาในทางปฏิบัติหรือวิธีการ เพื่อนำไปสู่สัตยะ ในชีวประวัติของข้าพเจ้า (My Autobiography) คานธีได้กล่าวไว้ว่า "ข้าพเจ้าดำรงอยู่เพื่อบรรลุเป้าหมายนี้ ทุกสิ่งที่ข้าพเจ้าพูดและเขียน และกิจกรรมทางการ เมืองก็เพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายเดียวกันนี้ ² และในตอนท้ายคานธีก็สรุปว่า "จากประสบการณ์ทำให้ข้าพเจ้าเชื่อว่าไม่มีพระเจ้าอื่นนอกจากสัตยะ และถ้าทุก ๆ หน้าของหนังสือเล่มนี้ไม่สามารถทำให้ผู้อ่านเข้าใจว่าอหิงสาเป็นหลักการเดียวในการ เข้าถึงสัตยะ ความพากเพียรในการเขียนของข้าพเจ้าก็ไม่ประสบความสำเร็จ" ³ การเมืองและสังคม

---

¹Ibid., p. 238. "I cannot practise ahimsa without the religion of service and I cannot find the Truth without practising the religion of ahimsa... I am striving for the Kingdom of Heaven, which is spiritual deliverance. For me the road to salvation lies through incessant toil in the service of my country and of my Humanity. I want to identify myself with everything that lives. In the language of the Gita, I want to live at peace with both friend and foe. My patriotism is for me a stage on my journey to the land of Eternal Freedom and Peace. Thus it will be seen that for me there is no politics devoid of religion. They subserve religion. Politics bereft of religion is a death-trap because they kill the soul.

²Gandhi, The Story of My Experiments with Truth, 1 : 12.

³Ibid., pp. 503-504.

เป็นเพียงส่วนหนึ่งที่แยกจืดออกจากกาย "ข้าพเจ้าไม่ต้องการแสวงหาอาณาจักรทางโลก แต่ต่อสู้เพื่ออาณาจักรแห่งสวรรค์คือ โมกษะ การบรรลุถึงเป้าหมายข้าพเจ้าไม่จำเป็นต้องแสวงหาที่สักฟิง เพียงแต่ข้าพเจ้าต้องรู้จักสิ่งนั้นเท่านั้น"¹

4. มาตรการในการเข้าถึงสัจยะ

พื้นฐานความคิดทางเมคาทิสถ์ เกี่ยวกับสัจยะและอหิงสาทำให้คานธีมีทัศนะแตกต่างไปจากนักคิดตะวันตกที่แยกความสัมพันธ์ระหว่างแนวความคิดหรืออุดมการณ์กับการกระทำของมนุษย์ในโลกแห่งความจริง คานธีเป็นทั้งนักคิดและนักการเมื่องที่พยายามเชื่อมโยงอุดมการณ์กับการกระทำในด้านปฏิบัติเพื่อนำไปสู่เป้าหมายสูงสุดคือสัจยะ คานธีเป็นทั้งผู้นิยมเพลโต (Platonist) และนักปฏิบัตินิยม (Pragmatist) กล่าวคือในด้านอุดมการณ์คานธีเน้นถึงสัจยะสัมบูรณ์ในทางปฏิบัติคานธีเห็นว่ามนุษย์ไม่สมบูรณ์พอที่จะเข้าถึงสิ่งสูงสุด สัจยะสัมพัทธ์เท่านั้นที่เราสามารถเข้าถึงได้ ปัญหาตามมาก็คือ เรามีมาตรการในการเข้าถึงสัจยะสัมพัทธ์เพื่อที่จะนำไปสู่สัจยะสัมบูรณ์ได้อย่างไร การใช้เหตุผลตามทัศนะของนักเหตุผลนิยม หรือความศรัทธาตามทัศนะของนักเทวนิยม เช่น เซนค็อกัสติน หรือเซนค็อกไควนัส จะทำให้มนุษย์มีสมรรถภาพในการเข้าถึงสัจยะหรือสิ่งแท้จริงใดหรือไม่ เพื่อความเข้าใจถึงแนวความคิดของคานธี เราจะมองถึงมาตรการในการเข้าถึงสัจยะของเขา ดังนี้คือ

1. วิธีการทดสอบ

ก. การทดสอบแบบวิทยาศาสตร์ (Scientific experiment)

ผู้แสวงหาสัจยะจะต้องยอมรับข้อผิดพลาดในตัวเองและพยายามแก้ไขการกระทำที่ผิดที่ถูกต้อง แทนที่จะปิดม่านอยู่ในสิ่งที่ผิด การมองจุดบกพร่องของตนทำให้ผู้แสวงหาสัจยะรู้จักนำมาพิจารณา

¹ Iyer, The Moral and Political Thought of Mahatma Gandhi,

พิเคราะห์ ไตรตรอง หรือแยกแยะสิ่งที่ติดกับสิ่งที่ถูกต้องโดยอาศัยประสบการณ์ การกระทำ หรือการทดสอบนี้จะเป็นการเพิ่มพูนความรู้ให้แก่ตนเองและจะก่อให้เกิดความก้าวหน้า และการทดสอบนี้จะทำให้เราเข้าถึงสัจยะสัมพัทธ์ในที่สุด

วิธีการทดสอบโดยอาศัยประสบการณ์นี้ เป็นวิธีการสำคัญวิธีการหนึ่งของคานธี ในการนำมาใช้ทดสอบทางการเมืองและสังคม กล่าวคือคานธีพยายามแก้ไขจุดอ่อนหรือ ขอบกพร่องโดยมองจากทัศนะหลายแง่มุม จากการทดสอบแต่ละครั้งมีผลทำให้อาวุธ อหิงสาของคานธีกลายเป็นอาวุธที่มีประสิทธิภาพในการต่อสู้ทางการเมือง แต่ทั้งนี้ต้อง อาศัยการทดสอบทางจิตใจควบคู่กันไปจึงจะทำให้บรรลุผล

ข. การทดสอบทางจิตใจ (spiritual experiment)

การทำจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์เป็นวิธีทดสอบทางจิตใจที่สำคัญ การทำจิตใจ ให้สะอาดบริสุทธิ์หมายถึงการพ้นจากกิเลสทั้งปวงไม่ว่าจะเป็นในค่านกาย วาจา และใจ วิธีการนี้ทำให้คนสามารถเข้าถึงหลักอหิงสาคือรักผู้อื่นเหมือนกับรักตนเอง และยอมรับความ ทุกข์โดยไม่เคียดแค้นตอบ หรือคิดจะเบียดเบียนผู้อื่น ตามทัศนะของคานธีการรักผู้อื่น เหมือนตนเองจะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าจิตใจไม่บริสุทธิ์และหากจิตใจไม่บริสุทธิ์สะอาดการปฏิบัติ "อหิงสา" ก็เป็นไปไม่ได้ นอกจากนี้ผู้แสวงหาสัจยะจะต้องมีความถ่อมตนเหมือนหนึ่ง ละอองเล็ก ๆ และสามารถลดตัวเองให้อยู่ในภาวะศูนย์ การถ่อมตนเป็นลักษณะสำคัญ ของอหิงสาอันจะนำไปสู่การเข้าถึงสัจยะ

การทดสอบทางจิตใจจะทำให้หนักแสวงหาสัจยะเกิดพลังทางจิต (soul-force) หรือพลังแห่งความรัก (love-force) อันเป็นอาวุธสำคัญในการต่อต้าน อสัจยะและเพื่อนำไปสู่การเข้าถึงสัจยะอันเป็นพื้นฐานความคิดทางปรัชญาของคานธีซึ่งคานธี นำมาใช้ในทางการเมืองและสังคม

2. ความศรัทธา

การทดสอบจากประสบการณ์อย่างเกี่ยวไม่เพียงพอที่ทำให้เราเข้าถึงความเป็นจริง ได้ทั้งนี้เพราะสมรรถภาพของการใช้เหตุผลมีขอบเขตจำกัด คานธีเน้นถึงความศรัทธาในสัจยะ

สูงสุดหรือพระเจ้า พลังแห่งความศรัทธาจะผลักดันให้มนุษย์มีกำลังใจในการแสวงหาจุดหมาย
 อย่างไม่หยุดยั้ง ความเชื่อกล่าวามมนุษย์อาจอยู่ได้โดยปราศจากอากาศและน้ำ แต่ไม่อาจอยู่
 โดยปราศจากพระเจ้า¹ ชีวิตสมบูรณ์จะต้องมีความศรัทธาในพระเจ้า ปรชญาสตัยเคราะห์
 ของคานธีขึ้นอยู่กับพื้นฐานสตัยะที่ว่าการใช้กำลังไม่อาจทำลายวิญญาณ ทุกคนมีส่วนที่เป็นเทวะ
 ในตัวเอง ฉะนั้นทุกคนต้องมีความศรัทธาในพระเจ้าและพลังทางจิต (soul - force)
 เพื่อที่จะเข้าถึงสตัยะสูงสุด

ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้ายกัับมนุษย์ คานธีเห็นว่าจะไม่มีความขัดแย้ง
 ระหว่างพระเจ้ายกัับมนุษย์ วิญญาณเป็นแต่เพียงสัจภาพในมนุษย์ วิญญาณอยู่นอกเหนือกาละ
 และพื้นที่ เป็นจุดรวมแห่งภาวะวิสัยที่แยกจากกัน คานธีเชื่อในความสมบูรณ์แห่งความเป็น
 หนึ่งของพระเจ้ายกัับมนุษย์ชาติ แมร่ากายจะมีมากหลายแต่จิตก็มีเพียงหนึ่ง คานธีกล่าว
 ว่า " ข้าพเจ้าเชื่อในเวทมนตะ เชื่อในความเป็นเอกภาพของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตที่มีอยู่"²
 คานธีโยงความเชื่อที่วามมนุษย์จะไปสู่ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับจิต³ ถ้าปัจเจกบุคคล
 หลุดพ้นจากโชครวนแห่งความเห็นแก่ตัวและเข้าไปสู่อำนาจจักรแห่งมนุษย์ชาติ เขาก็จะเข้า
 ถึงความสัมพันธ์กับพระเจ้า ในอีกแง่หนึ่งหากเขารู้สึกว่า เขาคือบางสิ่งก็จะก่อให้เกิดสิ่ง
 ขวางกั้นระหว่างพระเจ้ายกัับตัวเอง การขจัดความรู้สึกที่ว่าเราคือบางสิ่ง ก็คือการเข้าไป
 สู่วามเป็นเอกภาพกับพระเจ้า⁴

¹Dhawan, The Political Philosophy of Mahatma Gandhi, p. 40.

²Ibid., p. 45. The famous texts Tat twamasi (Thou art That) and Soham (I am He) and the statement of Jesus, "I and My Father are one" and the Biblical statement, "So God created man in his own image, in the image of God created He him." express this very idea of consubstantiality of the spirit in man and God.

³Ibid.

⁴Ibid.